

עמיות יהודית

בתכניות חינוכיות

KOL AMI קול עמי

המכינה לעמיות יהודית Jewish peoplehood
leadership academy

כתב: ירדן פריימן

נושא העמיות היהודית הפך לאחד הנושאים המדוברים בזמננו סביב סוגיית הזהות היהודית והקשר לעם היהודי. בתקופה בה יהודים רבים מרגישים חיבור חזק לזהותם היהודית, אך לא מוצאים את מקומם בתוך הדת היהודית נוצר עבורם דיסוננס ורבים מהם יתקשו במתן תשובה לשאלה "מה מגדיר אותך כיהודי?". שיח העמיות היהודית נותן מספר תשובות לשאלה זו כך שאנשים שונים יכולים להתחבר לזהותם היהודית דרך מרכיבים שונים ועדיין להיות מחוברים זה לזה בעצם היותם חלק מאותו עם. תפיסה הנפוצה בישראל שיהדות היא קודם כל דת יוצרת מצב בו חילונים רבים מגדירים את עצמם על פי מה שאינם - "אינני שומר שבת", "אני אוכל אוכל לא כשר". חסרה להם הגדרה פוזיטיבית של מה שמגדיר אותם כיהודים חילונים. מנגד, יהודים דתיים שמתייחסים לזהותם היהודית כדתית בלבד מתקשים למצוא נקודות ממשק עם יהודים שאינם דתיים. תפיסת זהות שנשענת על מרכיבים רבים של קשר לעם היהודי יכולה לתת מענה לשתי בעיות אלה ולחזק את הקשר של אנשים רבים בינם לבין עצמם ובינם לעם היהודי בכלל.

רקע- התפתחות המושג "עמיות היהודית"

מרדכי קפלן

ראשיתו של המושג בהגותו של ההוגה היהודי, מייסד הזרם הרקונסטרוקציוניסטי, הרב מדרכי קפלן. בחלק זה אפרט על הגותו של קפלן וכיצד היא הובילה לתפיסת העמיות היהודית בימינו.

מרדכי קפלן נולד בליטא ב1881 ונפטר בירושלים ב1983¹. הוא ניסה לתת מענה לשאלה הבערת ביותר בימינו בנוגע לעם היהודי: "מה צריך להיות מעמד של היהודים כישות קבוצתית בהתחשב ביחסיה לשאר העולם?"². כלומר, קפלן ניסה למצוא מכנה משותף רחב שיכיל בתוכו את כלל המשתייכים לעם היהודי ויחבר בינם לבין הסביבה בה הם חיים. הוא קץ בתפיסה האורתודוכסית לפיה יהדות היא דת הלכתית בלבד והוא התנגד לגישה הרפורמית לפיה היהדות היא תפיסה מוסרית- תרבותית. העיקר, בעיני קפלן, לא היה היהדות עצמה אלא עצם ההשתייכות לעם היהודי. הוא טען שהיהדות היא למעשה ציביליזציה וככזאת יש לפעול כדי לשמר אותה. קפלן טען שלא ניתן לתמצת את היהדות רק לכדי "דת" או "פילוסופיה" ועל כן המונח ציביליזציה מתאים יותר שכן ציביליזציה כוללת את כל המרכיבים הבאים: ידע, כישורים, כלים, אמנות, ספרות, חוקים, דת ופילוסופיות אשר עומדות בין כוחותיו של האדם לכוחות הטבע שמאיימים להשמיד אותו³. מעצם היות היהדות ציביליזציה היא מתפתחת ומשתנה בהתאם לפרטים שמרכיבים אותה, היא דינמית ומשתנה כמו אורגניזם⁴. התפתחותה של היהדות הייתה לאורך זמן כתוצאה של חיים משותפים בשבטים השונים בישראל. במהלך שנות הגלות היהודים

¹ בוגנים, עמ' 69

² שם

³ Kaplan, p. 179

⁴ שם, עמ' 180

שימרו את המרכיבים הזהותיים שלהם והמשיכו לעסוק בחיבורם זה אל זה מתוך חיבור עמוק לציביליזציה שנוצרה⁵. היהודים היוו מעין "מדינה בתוך מדינה" בכל מקום בו היו וקשר זה הפך אותם לאומה במובן האמיתי של המילה, יותר מכל קבוצה של אנשים שחיים יחדיו תחת שלטון אחד. עצם הכמיהה של היהודים לארץ ישראל לאורך הדורות העצימה את תחושת האחריות שהם חשו לשימור זהותם היהודית. היהודים בגלות הבינו שהם בסיכון של היעלמות ולכן עליהם לעשות הכל כדי לשמר את הציביליזציה שלהם.

בשנת 1934 פרסם קפלן את ספרו "היהדות כציביליזציה"⁶ והקים את הזרם הרקונסטרוקציוניסטי אשר היה מחוייב לקידום היהדות כציביליזציה דתית, לקידום פיתוחה של ארץ ישראל ולקידום ערכים אוניברסליים של חופש, צדק ושלוש, כפי שנכתב במגזין הראשון שהוציאה התנועה הרקונסטרוקציוניסטית בינואר 1935⁷. באותה העת קפלן השתמש במושג "לאומיות" כדי לדבר על קבוצה מוגדרת שמתייחסת לעצמה כלאום. הוא דיבר על לאומיות יהודית בין-לאומית שמתבססת על מדינת לאום אך לא מוגבלת אליה בלבד. בעקבות השואה והקמתה של מדינת ישראל קפלן חש צורך להתנער ממושג הלאומיות ולהחליפו במושג "עמיות"⁸ – Jewish Peoplehood. קפלן הגדיר עמיות כ"מערכת חברתית-אם פרימיטיבית ואם מפותחת, כלכלה, תרבות ודת, היוצרת בעזרת ארגונים ומוסדות כגון ממשלה, חברות כלכליות ורשויות תרבותיות את התנאים ההכרחיים לישועה או להגשמה עצמית של הפרט"⁹. כלומר, קפלן ראה בעמיות הדרך הטובה ביותר עבור הפרט לממש את עצמו כחלק ממשוה גדול ומשמעותי יותר. העמיות היהודית היא הגורם המאחד הטוב ביותר שכן העמיות מצליחה להעלות את ערכו של הפרט ע"י חיבורו לכלל, כפי שכתב קפלן: "עלינו לראות ביהדות ציביליזציה דתית **ללא דוגמה** (ההדגשה במקור), ציביליזציה שמוקד התעניינותה הוא הנאמנות לקיבוץ העם היהודי ברחבי העולם"¹⁰. היהודים כבר לא רוצים להגדיר את עצמם רק על פי דתם או על פי היותם שייכים למוצא משותף וקרבת דם, זה מעלה תזכורת חריפה מדי של טענותיהם של הנאצים¹¹, הם רוצים להזדהות עם קשר עמוק לעם הנצחי. באשר לציונות, קפלן ייחד לה תפקיד משמעותי בקיומו של העם היהודי אך טען כי עליה לראות יותר את הקיום היהודי בתפוצות, כפי שהוא כותב: "... אין ספק כי ייסודה של מדינת ישראל נתן לאומתיות היהודית הצדקה מחודשת"¹². אך עם זאת הוא גם כותב כי: "חולשתן העיקרית של האידיאולוגיות הציוניות נעוצה בכך שאין הן נותנו דעתן לעתיד העם היהודי בכללותו. אין הן מתחשבות בעובדה שלא מתקבל על הדעת שכל יהודי העולם יתקבצו בארץ ישראל"¹³. כלומר, יחסו האוהד של קפלן לציונות היה מלווה בהסתייגות-מחד, קפלן ראה בציונות תחייה של היהדות ומאידך קפלן הדגיש את חשיבותה של יהדות התפוצות ובעיקר יהדות ארה"ב כהעצמה של הציביליזציה היהודית שלא נשענת רק על קיום העם בתוך

⁵ המרכז לחינוך לעמיות יהודית, ציוויליזציה יהודית

⁶ Kaplan, P. IX

⁷ שם

⁸ שם

⁹ קפלן, עמ' 85

¹⁰ שם, עמ' 86

¹¹ שם, עמ' 85

¹² שם, עמ' 89

¹³ שם

ארץ ישראל. קפלן רואה בעמיות יהודית תפיסה יהודית- ציונית שמקשרת בין יהודי ישראל ליהודי התפוצות ומחייבת אותם לגיבוש זהותם מעצם היותם חלק מהעם היהודי¹⁴.

מושג העמיות כיום

ניתן למצוא בספרות הגדרות רבות למושג העמיות היהודית כיום ונראה שהמאחד בין כולן הוא תחושת אחריות ומחוייבות לעם היהודי מתוך מודעות לזהות יהודית. כלומר, עמיות יהודית הוא מושג דינמי שמגיב לתפיסות משתנות של פרטים בעם היהודי את זהותם היהודית ועיקרו בתחושת אחריות לעם היהודי ובצורך להיות אקטיבי כדי לשמר הן את הזהות היהודית של הפרט והן את העם היהודי כקולקטיב. בחלק זה אציג מספר הגדרות ומודלים שונים של מושג העמיות היהודית כאשר יהיו הבדלים ניואנסייליים בין ההגדרות אך המהות תמיד תהיה אותה תחושת חיבור ומחוייבות לעם היהודי. ככלל, יש הסכמה גורפת בין כל העוסקים במושג העמיות היהודית שבהפנמת תפיסת העמיות נמצא מקור התקווה להמשך הקשר בין יהודי ישראל ליהודי התפוצות ומתוך שכך גם התקווה להמשך קיומו של העם היהודי. כך ניסח זאת דיויד אלנסון, נשיא ה"היברו יוניון קולג'": "תנאי הכרחי לאחדות לאומית ולחוסן עתידי הוא הפנמת המושג של 'עמיות יהודית' בקרב בני עמנו בארץ ובתפוצות"¹⁵ ואיתו מסכימים עוד רבים נוספים ובכללם ארגונים שמובילים תכניות חינוכיות בנושא עמיות יהודית, כפי שנראה בחלק הבא.

עמיות יהודית כאמור היא תחושה של שייכות לעם היהודי. היות ומדובר על הזדהותם של פרטים עם קולקטיב לא ניתן להפריד את שיח העמיות היהודית משיח על זהות אישית וקבוצתית¹⁶. כלומר, יהודים רבים מחזיקים בתפיסה אינטואיטיבית בנוגע להשתייכותם לעם היהודי. תפיסה בלתי מודעת זו מאפיינת תפיסה חברתית של קבוצות המבטאת את המידה שבה אוסף פרטים חברתי נתפס כישות קוהרנטית, מאוחדת ובעלת משמעות¹⁷. זהותו של כל אדם המשתייך לקבוצה מורכבת משני רכיבים: זהותו האישית המבוססת על מאפיינים המבדילים אותו מאחרים וזהותו החברתית המוגדרת כחלק בזהותו הנגזר מידע על חברתו בקבוצה חברתית כלשהי¹⁸. כאשר מדברים על זהותו היהודית של אדם מתייחסים גם כן לשני רכיבים אלו- המרכיב האישי שכולל לרוב מאפיינים יותר רוחניים "דתיים" והמרכיב החברתי שהוא העמיות היהודית. כאשר חז"ל רצו ללמוד כיצד לגייר את ישראל הם למדו זאת מהגירות המפורסמת בתנ"ך שלימים יצא ממנה דוד המלך, הלוא היא רות המואבייה. רות התגיירה באמירתה לנעמי: "עמך עמי, אלוהיך אלוהי"¹⁹. היא כללה באמירה זו גם את המרכיב הזהותי האישי וגם את המרכיב החברתי- לאומי.

ישנן מספר דרכים להגדיר עמיות יהודית. ראסקי²⁰ הציע את ההגדרה "לכידות קבוצתית חזקה ותחושת אחריות הדדית מעבר לגבולות גיאוגרפיים"- תחושה של דאגה לישראל. מיטלברג

¹⁴ בוגנים, עמ' 74

¹⁵ הכהן וולף והורנצ'יק, תפישות של עמיות יהודית במרחב הזהותי, עמ' 153

¹⁶ חמו, משיח זהויות לעמיות יהודית, עמ' 190

¹⁷ הכהן וולף והורנצ'יק, התפיסה של יהודים ישראלים את הישותיות של "יהודים" ושל "ישראלים", עמ' 277

¹⁸ ע"פ מצגת של ד"ר חגית הכהן וולף, שקפים 4-5

¹⁹ מגילת רות, א, ט"ז

²⁰ הכהן וולף והורנצ'יק, תפישות של עמיות יהודית במרחב הזהותי, עמ' 154

מדבר על תחושה של סולידריות בין קבוצות יהודים בישראל ובתפוצות²¹ המאפשרת השתייכות, מבחירה לפרטים ולקהילות ללא תנאים מקדימים מעוררי מחלוקת הנוגעים לאמונה, ללאום ולהתנהגות. במכילות "קול עמי" (עליהן יורחב עוד בהמשך) משתמשים בהגדרה ששאלו מבית התפוצות והיא "תחושת שייכות מושכלת ופעילה לעם היהודי"²². המשותף לכל ההגדרות האלו הוא כאמור אותו יסוד זהותי שמחבר בין פרטים שונים בעם היהודי מתוך תחושת סולידריות וערבות הדדית. אותו יסוד זהותי מורכב משלושה מימדים: מימד רגשי, מימד הכרתי (קוגניטיבי) ומימד התנהגותי²³. היות ועמיות יהודית היא עמדה של הפרט, מרכיב בזהות שלו/ שלה היא תבוא לידי ביטוי בכל אחד מן המרכיבים הללו, ככל שהיא תבוא לידי ביטוי ביותר אופנים בכל אחד מן המימדים כך המרכיב הנ"ל בזהותו של הפרט יהיה חזק יותר. המימד הרגשי מתייחס לתחושותיו של הפרט בנוגע ליהדותו, האם הוא גאה בה או מתבייש בה וכיו"ב. המימד ההכרתי- קוגניטיבי מתייחס לעומק ההבנה של הפרט את היחס בינו לבין העם היהודי- עד כמה הוא בקי בהיסטוריה של העם ומרגיש חלק ממנה, עד כמה הוא יודע על סיפור העם היהודי ועל יהדות בכלל ומה דעותיו בנוגע לנושאים אלו. המימד ההתנהגותי מתייחס לפעולותיו בפועל של אותו אדם כדי לממש את המרכיבים הרגשיים וההכרתיים בחיי היום יום שלו, באילו אופנים הוא פועל כדי לחזק את החיבור שלו לעם היהודי²⁴, אם בכלל.

מודלים שונים של עמיות יהודית

מודל ששת הנכסים של ד"ר נורית חמו

חמו חקרה את שיח הזהויות סביב הנושא היהודי ויצרה מודל של תודעת זהות מצרפית לפי התפיסה שרכיבי הזהות המקיימים אותה מתחברים זה לזה כחתיכות פאזל. רכיבי הזהות אותם מציינת חמו הם: זיכרון היסטורי, זיקה מרובת פנים לישראל, עולם יצירה יהודי, עולם ערכים פרטיקולארי, פרקסיס דתי ושפה עברית²⁵. רכיבים אלו "משחקים" בין המימד הזהותי האינדיבידואלי לבין נראטיבים משפחתיים-קהילתיים. לדוג', הערכים בהם אדם דוגל נשענים, לפי תפיסתו, על ערכים שהגיעו מביתו ומהסיפור המכונן של תרבותו. כנ"ל יחסו לשפה העברית, לטקסים הדתיים וכן הלאה. ממודל זה גזרו בית התפוצות את מודל ששת הנכסים של העמיות היהודית שמורכב מזכרון היסטורי, ישראל, יצירה יהודית, ערכים יהודיים, אורח חיים יהודי ועברית²⁶. המודלים כמעט חופפים לגמרי אך האחרון מנוסח בצורה יותר 'קלילה' ועל כן הוא נוח יותר לדברור אל מול בני נוער. זו הסיבה שמכילות 'קול עמי' בחרו במודל זה עבורם, כפי שיוסבר בהמשך. הסיבה שחמו יצרה את המודל היא בעקבות מחקרה בתפיסתם של הורים חילונים את

²¹ שם, עמ' 155 וכן מיטלברג ולרון עמ' 76

²² מתוך מסמך הפעלה קול עמי תשע"ח, עמ' 14

²³ חמו, משיח זהויות לעמיות יהודית, עמ' 190 וכן גם הכהן וולף והורנצ'יק, תפישות של עמיות יהודית במרחב

הזהותי, עמ' 162

²⁴ הכהן וולף והורנצ'יק, תפישות של עמיות יהודית במרחב הזהותי, עמ' 163

²⁵ נספח 1

²⁶ ע"פ חוברת "בשערי עמיות יהודית" (תיבון- לגזיאל, פריימן וגרייבין)

זהותם היהודית²⁷. כאשר ההורים רצו לפעול ולחנך את ילדיהם לזהות יהודית- חילונית לפי אמונתם הם נתקלו בקשיים רבים בהגדרת אותה זהות. במקרים רבים הגדרתם את זהותם הייתה על פי מה שאינם ("לא שומרים שבת") והם התקשו לייצר שיח עמוק משום שנקלעו לשיח דיכוטומי של זהות דתית או חילונית. במחקרה הראתה חמו רבדים רבים לתפיסת הזהות החילונית שיוצרים מגוון רחב של זהויות על הקשת החילונית. חמו הציגה שישה טיפוסים תודעת זהות יהודית- חילונית שונים זה מזה והיא מצאה שהמשותף לכולן היו שלושה 'מנועי זהות': הומוצנטריות, רוחניות ותחושת שייכות בינאישית. כלל המאפיינים הרגשיים והקוגניטיביים הללו יצרו מבנה הכרתי מצרפי שהגדיר את זהותם של אותם יהודים חילונים והוא המבנה שמוצג בנספח 1 והוסבר לעיל. באופן לא בלתי מפתיע הבינה חמו כי אותם ששת מרכיבי זהות שמשלבים זה בזה משותפים לכלל האנשים שמזהים את עצמם כבעלי זהות יהודית, חילונים ודתיים כאחד. אנשים שונים יתייחסו באופן שונה לכל אחד מששת המרכיבים ולכן זהותם תהיה שונה, אך המרכיבים עצמם, אותן אבני בניין של זהותם היהודית, יהיו נוכחים באופן כזה או אחר אצל כולם.

שולחן חמשת הרגליים של אברהם אינפילד

אברהם אינפילד נחשב על ידי רבים ל"גורו של העמיות היהודית". בשונה מעמיתיו החוקרים, אינפילד לא מתבסס על מחקרים רבים ועל תיאוריות מסובכות, הוא מבסס את תפיסתו על סיפורו האישי. מה שמקנה לו הערכה רבה בתחום היא היכולת שלו לספר את הסיפור ולגרום לאנשים רבים שמעולם לא שמעו על עמיות יהודית להתאהב במושג ולהרגיש מחוברים לו. הוא מספר סיפורים טוב וכדי להעביר את המסר שלו הוא לא צריך יותר מזה, שכן המסר שלו הוא שעמיות יהודית היא הסיפור שאנחנו מספרים לעצמנו ובו בזמן מהווים דמויות מפתח בתוכו. בהרצאותיו מדבר אינפילד על חוויותיו כעולה חדש מדרום אפריקה שרק הגיע לארץ ישראל ובה נאמר לו שעכשיו הוא כבר לא צריך להיות יהודי כי כעת הוא ישראלי, הוא ממשיך ומספר על חוויותיו כשליח בארה"ב ומסכם במסר המרכזי אותו הוא מנסה להעביר למאות ואלפי בני נוער יהודים בשנה- "יהדות היא איננה דת!"²⁸. להיות יהודי פירושו להיות חלק מעם שחולק סיפור משותף. לעם הזה יש זיכרון של מה שקרה וציפיות לגבי מה שיקרה. היהדות היא איננה דת ולא לאום, אלא משפחה מורחבת שחולקת עבר ועתיד, בית לאומי עם מנהגים דתיים ושפה. לפי אינפילד הנקודה הזו הייתה ברורה עד למאה ה-18 ותחילת האמנסיפציה- במשך אלפי שנים יהודים לא התייחסו ליהדות כדת אלא סיפרו את סיפור העם שלהם שיצא ממצרים, הגיע לישראל ומפני חטאיו גלה והתפזר על פני תבל וכולם מחכים להזדמנות לחזור ולהפגש בציון. זיכרון זה של יציאת מצרים כפי שבא לידי ביטוי בסדר פסח ושל חורבן הבית כפי שבא לידי ביטוי בתשעה באב הוא לא זיכרון דתי, אלא סיפור שכל יהודי הרגיש חלק ממנו, זה היה הסיפור המשפחתי שלו. לעם היהודי אין רק עבר אלא יש גם עתיד ויש לו משימות רבות שכולן מובילות בסוף לתיקון עולם. האתגר הגדול ביותר של העם היהודי הוא לייצר אחדות ללא אחידות, כלומר- לשמור על העם היהודי מאוחד סביב ערכים ותפיסת עולם משותפת מתוך תחושת סולידריות ולהבין מאידך שאין

²⁷ חמו, תודעה וציפיות חינוכיות של הורים בנושא: זהות יהודית חילונית, תקציר
²⁸ Infeld p. 25

פירוש הדבר שכולם בעם היהודי צריכים לחשוב ולהתנהג באותו אופן. הדרך לעשות זאת, טוען אינפילד, היא באמצעות הפנמה של רעיון שולחן חמשת הרגליים²⁹. בשונה מתפיסת הנכסים של חמו שמדגישה את הזהות האישית של כל אדם וטוענת שעל פי היחס של אנשים שונים לששת הנכסים נוכל לקבוע איזו סוג זהות יהודית יש להם³⁰, אינפילד טוען שכולנו מחוברים דרך הסיפור המשותף של העם היהודי ורק צריך למצוא בין כל היהודים את נקודות הממשק בדרך שבה הם מספרים לעצמם את הסיפור. היות היהודים חלק מאותו עם יכולה לבוא לידי ביטוי דרך חמישה מרכיבים: 1. זיכרון- נרטיב משותף של היסטוריית העם היהודי מתוך תחושה של כל פרט שהוא חלק מהסיפור. 2. משפחה- תחושת אחריות לכל אחד בעם היהודי, לא חייבים להסתדר אבל צריכים להבין ש"משפחה לא בוחרים" ויש להתנהג בהתאם לכך. 3. הר סיני- ההבנה שבני האדם אינם אלוהים. מרגע שהעם היה במדבר סיני הוא התאחד לעם שדוגל בתורה ובערכיה ויש להם אחריות כלפיה וכלפי העולם. 4. מדינת ישראל וארץ ישראל- אהבת ציון והמחויבות לשמר את החזון הציוני. 5. עברית- שפה אחת שבכוחה לחבר את כלל יהודי העולם³¹. מודל שולחן חמשת הרגליים טוען שלכל יהודי צריכה להיות אחיזה לפחות בשלושה מתוך חמשת המרכיבים כדי ש"השולחן" יהיה יציב. בצורה כזאת לכל היהודים בעולם תהיה לפחות רגל אחת משותפת עם כל שאר היהודים בעולם. כאמור, אינפילד לא מדבר על שיח זהותי, הוא מדבר על ראייה קולקטיבית של אחריות וערבות זה לזה, החובה של כל אחד לדאוג שהשולחן- קרי העם היהודי, ישאר יציב ואז נוכל להמשיך ולדאוג לתיקון העולם.

מודל הזהות וההזדהות של פרופ' דה לה פרגולה

פרופסור סרג'ו דה לה פרגולה הוא דמוגרף בעל שם שעוסק רבות בעם היהודי. דה לה פרגולה היה חלק מהצוות המייצע למכון Pew בסקר שפרסמו ב-2013 על היהודים באמריקה³² - אחד הסקרים המקיפים ביותר שנעשו על קהילה זו בזמן האחרון. הוא עוסק בנתונים היסטוריים על העם היהודי כמו גם במגמות עדכניות מבחינת מספרים ועמדות מרכזיות. גם המודל של דה לה פרגולה עוסק בזהות, בדומה למודל של חמו, אך הזהות האישית שפרגולה מציג מבוססת על עמדות רחבות כפי שנצפו במדגמים גדולים. כלומר, דרך הזהות הקולקטיבית ומגמות של יהודים רבים מחלף דה לה פרגולה מודל של זהות והזדהות אישית. מבחינתו לכל פרט יש זהות שמבוססת על תחושה עמוקה של שייכות אישית והוא מזדהה עם עמדות מסויימות שמובילות להתנהגות פומבית. זהות והזדהות אלו נשענות על תפיסות עולם של אחרים שמגדירים אותן עבור הפרט וגם תפיסותיו של אותו פרט בנוגע לעצמו³³. דפוס ההזדהות העיקרי הן של יהודים בארץ והן של יהודים בארה"ב הוא ההזדהות האתנית, כלומר עם קהילה בה הם חיים³⁴. הזדהות זו מובילה למגוון של עמדות בנוגע לעבר העם היהודי (לדוג' זכרון השואה) ובנוגע לעתיד העם היהודי (לדוג' התבוללות ותיקון עולם). דה לה פרגולה מציג מודל של הזדהות שנשענת על שישה משולשים

²⁹ שם, עמ' 128

³⁰ ראו נספח 1

³¹ Infeld pp. 129-131

³² <http://www.pewforum.org/files/2013/10/jewish-american-beliefs-attitudes-culture-survey-overview.pdf>

³³ מצגת דה לה פרגולה, שקף מס' 11

³⁴ שם, שקף 13

שחופפים זה לזה ומרכיבים יחדיו את מעגל העמיות היהודית. חלקי המעגל הם: 1. מסורת דתית, פולחן. 2. ידע, חינוך, למדנות. 3. נתינה, התנדבות, פעילות בארגונים. 4. חברה אזרחית. 5. משפחה, מחזור חיים. 6. ישראל- כאשר עבור יהודי ארה"ב מדובר על ערבות גומלין לישראל ועבור יהודי הארץ מדובר על מימוש עצמי בישראל³⁵. ניתן לזהות שהמודל שדה לה פרגולה מציג הוא מודל יותר מעשי ופחות מופשט מהמודל של חמו. ששת הרכיבים אותם הוא מציג הם מוסדות קיימים בחייו של הפרט אשר גוזרים משימות מיידיות לחיי היום יום של כל אחד שמזדהה איתם, לדוג' פעילות בארגונים בשונה מנכסים יותר א-מורפיים כדוג' "זיכרון היסטורי".

פרדיגמת הקשרים של פרופ' מיטלברג

פרופסור דוד מיטלברג עוסק בתחום העמיות מזה שנים רבות כאשר נקודת ההתייחסות שלו היא לא ביחס לקהילה יהודית כזאת או אחרת אלא דווקא ביחס לקשרים בינה לבין קהילות אחרות. עמיות יהודית היא הפרדיגמה שעוסקת בקשרים בין יהודים ולא בזהות אינדיבידואלית וככזו היא תהיה המתאימה ביותר לחזק את הסולידריות בין יהודים ישראלים ליהודי התפוצות, אותו אתגר מרכזי בעם היהודי³⁶. "בעוד העיסוק בזהות מביא אותנו לחשוב שילי יש התשובה הנכונה ויאני יהודי טוב, ואילו אתה פחות- עמיות מאפשרת לי להיות יהודי בסגנון שלי, לך בסגנון שלך ולשנינו לחיות יחד"³⁷. מיטלברג טוען שאותה תחושת סולידריות בין קבוצות יהודיות בישראל ובתפוצות צריכה להיות מושתת על חמישה יסודות: 1. יצירה יהודית- הכרה בכלל היצירה היהודית ללא קשר למקום הגיאוגרפי בו נוצרה. 2. ישראל ותפוצות- מחויבות קיום של קהילות נפרדות ולא אחת על חשבון השנייה. טענה זו מהותית שהרי ללא קשר עמוק והבנה שקיום שתי הקהילות לגיטימי לא תתכן סולידריות ויווצרו שני גרעינים נפרדים ומפורדים. 3. אחריות הדדית- קיום מגוון רחב של פעילויות, מפגשים והכנסות אורחים בין הקהילות השונות. 4. הישרדות יהודית קולקטיבית- הגדלת כושר עמידה דמוגרפי של העם היהודי באמצעות הגירה וניידות חברתית. 5. מוסדות- בנייתם וקבלתם של מוסדות הנהגה יהודית עבור העם היהודי כולו³⁸. סעיף זה חשוב מאד אף הוא היות והוא מאפשר בניית ראייה אסטרטגית של מפגשים מאורגנים בין הקהילות ושל התוויית דרך לקראת סולידריות. מיטלברג מוטרד מכך שישראלים רבים מאבדים את ההבנה מדוע חשוב לשמור על קשר עם יהודי התפוצות והם רואים בציר הקשר ציר חד- סתרי שמטרתו לשפר את הבנתם של יהודי התפוצות על המתרחש בישראל³⁹. במקביל לכך, הוא מוטרד מכך שיהודים רבים בתפוצות מאבדים את זיקתם לישראל ולא חשים שהקשר לישראל מהווה חלק מזהותם. השיח הוא שיח אינסטרומנטלי- מה כל צד צריך לקבל מהקשר ומיטלברג רוצה לשנות את השיח לשיח משתף- סולדירי. עמיות יהודית היא דרך ההסתכלות שדרכה ניתן לשפר את השיח ובעקיפין גם לחבר יהודים רבים לזהותם בצורה משמעותית יותר.

³⁵ נספח 2

³⁶ מיטלברג ובל קליגלר, עמ' 388

³⁷ שם

³⁸ הכהן- וולף והורנצ'ק, תפישות של עמיות יהודית במרחב הזהותי, עמ' 155

³⁹ מיטלברג ולרון, עמ' 78

בשני העשורים האחרונים הולך ועולה קרנו של שיח על עמיות יהודית בקרב חוגים רבים שעוסקים בחינוך לזהות יהודית. ישנה תחושת חשיבות ודחיפות בארגונים אלו מתוך איזה פחד ממשבר שהולך וצומח, בור שנפער שמאיים לבלוע את העם היהודי לתוכו. בשונה ממאות רבות של שנים בהן היהודים פחדו מאנטישמיות ומצוררים מבחוץ, נראה שהפעם, במאה הבטוחה ביותר ליהודים בהיסטוריה, הפחד הוא מפני עצמנו. שיח העמיות הוא שיח מגשר שבכוחו להדגיש את הדומה בין יהודים שונים בעולם. לכל קהילה יהודית יש את הפחד שלה מפני מה שמתרחש בעולם היהודי ושיח העמיות מהווה נחמה שגם קולה יכול להשמע וגם לה יש מקום. היכולת להתמקד בשיח של עמיות יהודית שוברת את המתח בין קבוצות בעלות דעות שונות שכל אחת מחזיקה בדרך הנכונה לטענתה ומאפשרת לייצר דיאלוג פורה יותר. מספר דוגמאות למתחים בין קבוצות: המאבק בישראל סביב נושא ה"הדתה" הוא דוגמא למאבק בין חילונים לדתיים שכולם רוצים מקום ביהדות אך רוצים לנהל את השיח היהודי לפי עמדתם. דוגמא נוספת היא כמובן המתח בין יהודים ישראלים שמרגישים בעלות על העם היהודי ומתעלמים מרצונותיהם של קהילות יהודיות בעולם לבין יהודים אמריקאים שמביאים דעה שמרנית פחות וליברלית יותר בנוגע ליהדות ודורשים שיכירו בגישה זו. בשטח הדברים יכולים להתבטא בויכוחים חריפים כדוג' מתווה הכותל וחוק הגיור.

רוזנר בספרו "שטעטל, בייגל, בייסבול" מדבר על כך שהמושג "עמיות יהודית" צץ בארה"ב כפתרון לבעיה אמיתית שהיהודים שם מאבדים את הקשר האינסטינקטיבי שלהם לעם היהודי ולזהותם היהודית ויש צורך לחדש ולהזכיר להם שהם חלק מעם⁴⁰. גם סקר Pew של 2013⁴¹ מבליט את הירידה בשיח על ישראל כחלק מהותי מזהותם היהודית של יהודי ארה"ב. הרבה יותר קשה לחבר היום את יהודי ארצות הברית לעם היהודי דרך המונח "ציונות" ולכן בארגונים רבים בארה"ב מעדיפים כיום להשתמש במונח "עמיות" שהוא הרבה יותר רחב, מכיל ומאפשר. באשר לישראל, כיום אין מספיק עיסוק בעמיות יהודית בארץ והתפיסה הגורפת הרחבה היא שהובלת העם היהודי וקביעת המדיניות מוטלת על הקהילה היהודית הגדולה בעולם שהיא הקהילה בישראל. אין כמעט התייחסות בתכניות הלימודים בבתי ספר לתרומתם של יהודי העולם בהקמת המדינה ובתמיכתם בה לאורך השנים וחוף מגופים שעוסקים בעמיות יהודית, רוב האנשים לא יודעים כלל מה פירוש המושג. עם זאת, לישראלים רבים ברורה נחיצות הקשר עם יהודי העולם כדי לשמר את העם היהודי ואת מדינת ישראל. אבינועם בר יוסף, מנכ"ל המכון למדיניות העם היהודי JPPI כותב בהקדמתו לספר על בטחון מדינת ישראל⁴² שעל קברניטי המדינה להבין שהם מובילים את העם היהודי ושיהדות התפוצות היא נכס אסטרטגי ולכן יש לחזק את הקשר עם יהדות התפוצות לטובת ביטחונה של מדינת ישראל.

⁴⁰ רוזנר, עמ' 21

⁴¹ ראו הערה 34

⁴² דרור, עמ' 8-9

תחושת הדחיפות סביב שיח העמיות נובעת מחשש שהדור הצעיר מגדיר את זהותו בצורה שונה מהדורות הקודמים, הוא כבר לא מקבל את יהדותו כמובנת מאליה רק משום שנולד יהודי והוא דורש וחוקר גם לגבי זהויות אחרות. בעולם שמקדש את האוניברסליות ומנסה לשבור מחיצות והפרדות בין בני אדם, לא מובנת מאליה הגישה שיש לשמר את העם היהודי כנבדל. עם אתגר משמעותי זה, אתגר המשך קיומו של העם היהודי, מנסים גופים חינוכיים רבים להתמודד כאשר עיניהם נשואות בתקווה רבה לשיח העמיות היהודית כשיח שביכולתו לחבר מחדש את הנוער לזהותו היהודית ולדחוף אותו לקחת אחריות על המשך הובלת המהלך. עזרא קופלוביץ שאל את השאלה הבאה שתכניס אותנו לחלק זה של העבודה בו נסקור את הקיים בעולם היהודי כיום: "כיצד אנו מוודאים שבני נוער יהודים יפתחו זיקה למיזם הקולקטיבי היהודי ובו בעת אחריות לעתידו?"⁴³

תכניות לעמיות יהודית בארץ ישראל

הגוף הגדול והמשמעותי ביותר בארץ שעוסק בעם היהודי הוא הסוכנות היהודית לארץ ישראל שנוסדה ב-1929 והייתה לאחד ממנועי הצמיחה המשמעותיים ביותר של ארץ ישראל ומדינת ישראל מהקמתו ועד היום. "הסוכנות היהודית פועלת ברחבי העולם במטרה להבטיח כי תמיד נשאר עם אחד", כך כתוב באתר הסוכנות היהודית בדו"ח המסכם של שנת 2016.⁴⁴ מטרת הסוכנות היהודית היא "הבטחת עתידו של עם יהודי גלובאלי, מאוחד ומחוייב שבליבו ישראל חזקה"⁴⁵ כך שמוכן מאליו שהסוכנות מתמקדת כיום בעמיות יהודית בדרכים רבות ושונות. מלבד הסוכנות היהודית ישנם גופים רבים נוספים שמקדמים את השיח על עמיות יהודית. ישנם גופים מחקרניים כדוג' המכון למדיניות העם היהודי, המרכז לחינוך לעמיות יהודית, אוניברסיטת חיפה שפתחה תכנית לימודים בעמיות יהודית, בית הספר לעמיות יהודית של בית התפוצות, מכללת אורנים, המרכז הבינתחומי בהרצליה ועוד. כמו כן, ישנם גופים חינוכיים שעוסקים בחינוך לעמיות יהודית כדוג' "עמיתי דילר", פרויקט השותפויות של הסוכנות היהודית, מכינת "חברותא" של מכון הרטמן וכן תכניות נוספות שמפגישות ישראלים עם נוער יהודי מחו"ל או מקיימות לימוד בנושא זה. בחרתי להתמקד ספציפית בחלק זה במכינת "קול עמי" המגדירה את עצמה "מכינה לעמיות יהודית" היות והייתי חלק מצוות ההנהלה שהקים את התכנית ועודני חלק בצוות המנהל. בנוסף לחיבורי האישי, אני מאמין כי "קול עמי" היא התכנית המובילה כיום בנושא החינוך לעמיות יהודית בארץ היות והיא מקיימת מפגש משמעותי של בני נוער בשלב מהותי מבחינת פיתוח זהותם האישית. מחקרים רבים מראים כי גיל 18 הוא גיל טרנספורמטיבי בו הפרט מחפש וחוקר במטרה לפתח את זהותו הבוגרת. הוא יוצא משלב הבלבול בנוגע לזהותו ומתקדם לקראת זהות מושגת המכונה "בגרות צעירה"⁴⁶. צעירים ישראלים רבים מסיימים את הבגרויות בתיכון ובטרם גיוסם לצבא בוחרים ללכת למכינה קדם צבאית כדי לפתח את זהותם הבוגרת. שלב המכינה מאופיין בשמיטת חובות פורמאליות כגון- לימודים לשם תעודה, תשלומי מיסים, מילוי פקודות ועוד והוא מאפשר עיסוק אינטנסיבי בחקירה ופיתוח אישי. "קול עמי"

⁴³ כהן- רביב וויסברג, עמ' 8

⁴⁴ http://www.jewishagency.org/he/performance_report

⁴⁵ מסמך הפעלה קול עמי תשע"ח עמ' 4

⁴⁶ מצגת חגית הכהן- וולף שקף 10

בחרו למקד את הפיתוח האישי סביב הזהות היהודית של כל פרט וחקירתו את הקשר והמחוייבות שלו לעם היהודי. מטרת התכנית לעודד צעירים לאחריות משותפת לעם היהודי ועשייה משמעותית בקהילתם.⁴⁷

אם כן, מהי "קול עמי- המכינה לעמיות יהודית"?

'קול עמי' היא תכנית מנהיגות חצי שנתית שמקיימת מפגש בין נוער יהודי ישראלי לנוער יהודי מקהילות שונות בעולם. התכנית הוקמה ב-2012 בכפר הנוער של הסוכנות היהודית "קריית יערים" וכיום יש חמש מכינות שונות ברחבי הארץ המונות סה"כ כ-200 חניכים, שליש מתוכם מגיעים מארצות שונות (עשר ארצות שונות ב-2017) ושני שלישי ישראלים. חזון המכינה הוא "לבסס קשר בין יהודי הארץ ליהודי התפוצות על סמך הרקע ההיסטורי והתרבותי המשותף, תוך יצירת רצון לפעולה הדדית ומחויבות משותפת לעתיד"⁴⁸. ל'קול עמי' יש חמישה ערכים חינוכיים מובילים הנגזרים מתפיסת העמיות היהודית: פיתוח זהות יהודית ציונית, מנהיגות, מעורבות קהילתית ועשייה חברתית, הכרת ישראל- עם, מזינה, ארץ והכנה לצה"ל ולשירות משמעותי⁴⁹. כל אלו שזורים בתוך תכנית חינוכית אינטנסיבית שנמשכת שישה חודשים ובמהלכה החניכים לומדים הרבה על זהותם היהודית ועל חיבורם לעם היהודי, מטיילים לאורכה ולרוחבה של ישראל, מתנדבים בקהילות שונות, עוסקים רבות במנהיגות ומתכוננים לשירותם הצבאי. גם חניכי חו"ל בתכנית משתתפים בכלל פעילויות הכושר וההכנה לגיוס מתוך תפיסה שהכושר הגופני מזמן אתגרים מעצימים ומספק הזדמנויות ללמידה מנהיגותית וגם מתוך רצון לספק לאותם חניכים שלא יתגייסו הצצה למה שמצפה לחברייהם הישראלים. הלימוד על צה"ל חשוב במיוחד לאור האתגרים בהם יתקלו היהודים בחו"ל כאשר ילכו לאוניברסיטאות ולקמפוסים ויטחו בפניהם עמדות שקריות בנוגע לפשעים כנגד האנושות שצה"ל עושה. אותם חניכים ידעו לספק ראייה מפוקחת ואמיתית יותר של המציאות מתוך מה שלמדו וחוו.

מבחינת עיסוק בזהות יהודית החניכים לומדים רבות על הנושא ממרצים שונים לאורך השנה. בנוסף לשיעורים הקבועים על עמיות יהודית, זהות יהודית וקהילות יהודיות בעולם, בשנת תשע"ח השתתפו החניכים בשלושה סמינרים של עמיות יהודית ואף העבירו סמינר עמיות לתלמידי בתי ספר ברחבי הארץ, לקחו חלק בסדרת "זרמים ביהדות" שנמשכה ארבעה ימים והתארחו אצל משפחות חרדיות ב"שבת חרדים". הנושא הנבחר לטיול המסכם של המכינה, טיול של שבועיים ברחבי הארץ, היה נושא "קהילות בישראל" כך שבמהלך הטיול הם נחשפו לקהילות שונות רבות בארץ. המסר המרכזי שמועבר בתכנית לימודים שכזו היא שישנה יותר מדרך אחת להיות יהודי והבחירה בדרך המשמעותית ביותר עבור כל פרט חשובה כדי שיוכל להוביל לאחר מכן תהליכים משמעותיים בקהילתו. המודל עליו מבוססת התכנית החינוכית לעמיות יהודית ב'קול עמי' הוא מודל ששת הנכסים שנשען על מחקרה של חמו. החניכים לומדים את המודל בהקשר לחייהם ומזדהים עם הנכסים השונים באופנים שונים לאורך התכנית. בסקר שנערך בשנת תשע"ז ע"י חוקרים מטעם "קרן אביחי" התמקדו בעיקר בהשפעת שיח העמיות היהודית על החניכים. הממצאים בקרב החניכים הישראלים הראו רמה גבוהה של השפעה כמעט בכל

⁴⁷ מסמך הפעלה קול עמי תשע"ח עמ' 4

⁴⁸ דושיק וויסמן, עמ' 3

⁴⁹ מסמך הפעלה קול עמי תשע"ח עמ' 4

ההיבטים של עמיות יהודית שבחנו. כ-80% מהישראלים מדווחים על כך שבמהלך המכינה בחנו את הקשר שלהם ליהדות, לעם היהודי וליהודים בעולם.⁵⁰ מעל 90% מהחניכים מבינים שיש יותר מדרך אחת להיות יהודי, מכירים את הדרכים להשתייך לעם היהודי, מכירים טוב יותר את הזרמים השונים ביהדות ומכירים טוב יותר את מה שמחבר בין יהודים בעולם.⁵¹ תחושתם כלפי העם היהודי ועמיות יהודית בכלל התחזקה לטובה. רוב החניכים הרגישו קרבה חזקה יותר ליהודים החיים בחו"ל, הרגישו אכפתיות כלפיהם ופיתחו רגשות ועמדות חיוביים יותר כלפי יהודים החיים בקהילות שונות בעולם.⁵² גם בהיבט המנהיגות בין 80 ל-90 אחוז דיווחו על כך שרכשו כלים לפעול בחברה הישראלית ובעולם היהודי בכלל עם יהודים ממקומות שונים בעולם.⁵³ החניכים שהגיעו מחו"ל הגיעו עם זהות יהודית חזקה ומגובשת יותר והם הכירו בחשיבות הקשר עם ישראל אך לטענת המחקר, המכינה סייעה להם לבסס את זהותם היהודית אף יותר, לרכוש ידע בנוגע לישראל בפרט ולעם היהודי בכלל ולטעת בהם רצון לחזור לקהילותיהם בסוף המכינה ולפעול כחלק מתפיסת מחוייבות לעם היהודי.⁵⁴

תכניות לעמיות יהודית בארצות הברית

בארצות הברית השיח על עמיות יהודית מוכר ונפוץ יותר מאשר בארץ. בעשור האחרון תכניות רבות החליפו את הערך "ציונות" בערך "עמיות" מתוך הבנה שליהודים אמריקאים יותר ויותר קשה להתחבר עם המונח ציונות היות ואין בכוונתם לעלות לארץ והם לא מזדהים עם הפעולות הפוליטיות שמדינת ישראל נוקטת.⁵⁵ כמעט בכל ארגון נראה את המילים "Jewish Peoplehood" כחלק ממסמך העקרונות והחזון של התכנית. באתר הפדרציות של צפון אמריקה, JFNA, מושג העמיות חוזר כמעט בכל פרויקט חינוכי שנוגע לזהות יהודית.⁵⁶ אחד מחבר המנהלים, מר גוברמן, הוא גם הנשיא של המכון הבינלאומי לעמיות יהודית. הדבר נכון גם לגבי תנועות הנוער בארצות הברית כמו "יהודה הצעיר" וגם לגבי תכניות חינוכיות שמאפשרות שיח על זהות יהודית כדוג' Moving traditions שמגיעות לאלפי בנים ובנות ומעוררים אותם לשיח מגדרי והשתייכות יהודית.⁵⁷ תכנית דילר היא תכנית חינוכית לבני נוער שמאפשרת שיח ומפגש בין בני נוער ישראלים לבני נוער יהודים ברחבי העולם. מנהלי התכנית והצוות החינוכי יושבים גם בישראל וגם בארה"ב וזו תכנית שמנוהלת בשיתוף מתמשך בין הארץ לארצות הברית. מטרת התכנית היא לייצר שכבת מנהיגות יהודית בקרב בני נוער. התכנית פועלת בקרב 32 קהילות במקומות שונים בעולם (צפון אמריקה, דרום אמריקה, אוסטרליה, אירופה וישראל) ומשתתפים בה בכל שנה מעל 600 בני נוער מכיתות י'-י"ב.⁵⁸ התכנית פועלת במתכונת של תנועת נוער שמפגישה את החניכים בכל גרעין למפגשים שבועיים ומספר שבתונים לאורך השנה. התכנית גם כוללת ביקורים של חניכים

⁵⁰ דושיק וויסמן עמ' 7

⁵¹ שם, עמ' 8

⁵² שם, עמ' 10

⁵³ שם, עמ' 11

⁵⁴ שם, עמ' 15

⁵⁵ לוי, עמ' 16

⁵⁶ [/https://jewishfederations.org](https://jewishfederations.org)

⁵⁷ מאייר, עמ' 20

⁵⁸ <http://dillerteenfellows.org>

ישראלים בקהילות המקבילות להן בארצות שונות וקמפוס קיץ בו החניכים מחו"ל מגיעים לישראל. מטרת המפגשים היא ליצור רשת חיה ותוססת של יהודים ברחבי העולם ששואפים להנהיג ולהוביל לקראת חיים יהודיים עשירים יותר ולקראת תיקון עולם.

ל"עמיתי דילר" יש 4 עמודי תווך מרכזיים: מנהיגות, זהות יהודית, ישראל ותיקון עולם. עמודים אלו באים לידי ביטוי בתכנית החינוכית שמבוססת על היעדים הבאים: פיתוח קשר לזהות היהודית וגאווה להיות יהודי, יישום כלים מנהיגותיים אל מול אתגרי העולם, חיבור לישראל במגוון דרכים, פעולה למען עולם טוב יותר במגוון דרכים, קבלה של דעות שונות ועמדות מגוונות ואכפתיות ואחריות לעם היהודי. תחום העמיות היהודית בא לידי ביטוי בתכנית החינוכית השבועית כחלק ממערכי הפעילויות, בסמינריונים ושבתונים ויש לה מקום מיוחד בתכנים בקמפוס שנערך בישראל. בדילר מבינים את המושג של עמיות יהודית כרעיון של חוויה יהודית קולקטיבית, משגשגת עכשיו ובעתיד⁵⁹.

הדומה והשונה

נראה שכלל התכניות שמחנכות לעמיות יהודית בארץ ובארה"ב מנסות לעצב את זהותם היהודית של המשתתפים בתכניות. עיצוב זהות זה נעשה ע"י פנייה לשלושת המאפיינים המוזכרים לעיל: רגש, ידע ופעולה. ישנם גופים מחקרניים יותר שמבססים בסיס ידע רחב על עמיות יהודית וממנו התכניות שואבות את מערכי השיעור והפעילויות, כמו במקרה של "קול עמי" שמשתמשים במודל ששת הנכסים שפיתחה במקור ד"ר נורית חמו. התכניות לרוב מתמקדות בעיקר בפנייה לרגש ע"י פעילויות שמכוונות לייצר הזדהות עם אנשים ומקומות הקשורים לעם היהודי בכוונה לחזק את הקשר הרגשי של המשתתפים לעם היהודי. הקריאה המשמעותית ביותר בתכניות העוסקות בעמיות יהודית היא הקריאה לפעולה- תכניות שמובילות נוער מעבירות את המסר שהאחריות מוטלת על כתפי המשתתפים בתכנית. אין כאן מסד ידע שאותו צריך לקבל ולשמר אלא מחוייבות לעשייה אקטיבית כדי להבטיח את המשך קיומו של העם היהודי. זו הסיבה שבתכניות רבות שעוסקות בעמיות יהודית יהיה דגש רב על שליחות, הסברה, מנהיגות ושאר תכנים וכלים שמוכוונים לפרקטיקה עתידית ולא רק ללימוד לשמו.

מעבר לנקודת הדמיון הראשונה שהתכניות עוסקות בעיצוב וחיזוק זהות יהודית אקטיבית, הן כולן שמות דגש על סולידריות. על אף שישנם מודלים שונים להגדרת המושג עמיות יהודית, הבסיס המשותף החזק ביותר הוא פיתוח ושימור תחושת הזדהות עם יהודים נוספים מרחבי העולם. העובדה שיהודי בישראל חש את כאבו של יהודי באיטליה שנפגע מאנטישמיות, לדוגמא, אינה מובנת מאליה והיא חלק מהבסיס שמרכיב את מושג העמיות, בשונה מלאומיות שמוגבלת לטריטוריה. תחושת הסולידריות תבוא לידי ביטוי במרבית התכניות ע"י מפגשים של המשתתפים עם יהודים מרחבי העולם. כך קורה ב"קול עמי" בה החניכים הישראלים חיים משך תקופה ארוכה עם חניכים יהודים מקהילות שונות בעולם וכך קורה גם ב"עמיתי דילר" שמארגנים ביקורים של הישראלים בחו"ל ושל חניכים מחו"ל בישראל. על ידי כך שהחניכים עוברים **חוויות משותפות** הם למעשה יוצרים סיפור משותף, מפתחים תחומי עניין משותפים וזכרון משותף. כל

⁵⁹ רוכמן וקפלן, עמ' 30

אלו יבואו לידי ביטוי בעתיד כאשר בוגר של אחת התכניות האלו יצטרך לפנות לעזרה בנושא כלשהו שקשור לזהותו היהודית ויהיה לו למי לפנות היות והבוגרים האחרים שהיו איתו 'דוברים את אותה השפה'. יצירת השפה המשותפת, דרך החוויות המשותפות, היא עיקרון חשוב ביצירת סולידריות, אכפתיות וערבות הדדית.

אם כן, היסודות המשותפים לתכניות לעמיות יהודית בארץ ומחוץ לישראל הם: עיצוב זהות יהודית אקטיבית, פיתוח תחושת סולידריות ע"י מפגש בין יהודים מארצות שונות ופיתוח שפה משותפת דרך חוויות משותפות. כעת נתייחס להבדלים העיקריים בין התכניות בארץ לתכניות בארה"ב. מובן שיש הבדלים אינספור בין כל תכנית לתכנית אך עדיין ניתן להצביע על כמה הבדלים מהותיים שבולטים ביחס התכניות הישראליות לתכניות האמריקאיות.

ראשית, שיח העמיות היהודית הרבה יותר נוכח בקהילות היהודיות בארה"ב מאשר בארץ. ככלל, העיסוק בזהות יהודית בין ישראל לארצות הברית שונה מאד- בארה"ב היהודים הם מיעוט, יש הפרדת דת ממדינה כך שעליהם לשלם כדי להיות במסגרות יהודיות והמועדים היהודיים אינם מוכרים כחגים לאומיים. משמעות הגורמים האלו שעל יהודי בארצות הברית להתאמץ כדי לאפשר לעצמו ולילדיו אורח חיים יהודי. העיסוק בזהות יהודית מהווה חלק נוכח מהשיח בהרבה החלטות של משפחות יהודיות והמשמעויות הכלכליות של החלטות אלו יכולות להיות כבדות⁶⁰. בישראל, לעומת זאת, החינוך היהודי ניתן בחינם ויהודים רבים לא צריכים לעשות שום דבר אקטיבי כדי לחוות את יהדותם- החגים שיחגגו בקהילתם יהיו חגים יהודים, רוב הסיכויים שהם יתחננו עם בן זוג יהודי ויגדלו את ילדיהם במסגרות חינוך יהודיות. דבר זה יוצר פער משמעותי בין נקודת הפתיחה של נער או נערה בני 18 בארה"ב לעומת מקביליהם בישראל מבחינת ידע על יהדות ועיסוק ביהדות. ב"קול עמי" מדווחים כי בכל שנה החניכים מחו"ל מתאכזבים בהתחלה מרמת הידע של הישראלים, הרי הם שגדלו מחוץ לארץ מכירים את ארון הספרים היהודי, את מועדי ישראל ואפילו את רשימת הרמט"כלים, הנשיאים וראשי הממשלה של ישראל. הם בטוחים שהישראלים שגדלו פה ודוברים את השפה יכירו את העולם היהודי הרבה יותר טוב ומתאכזבים לגלות שלא כך הדבר ושחניכים רבים שגדלו במסגרות ממלכתיות מגיעים עם פערי ידע משמעותיים ביחס אליהם. שיח זה חוזר כל שנה לאחר השבת הראשונה בה החניכים מחו"ל מובילים את שירי קבלת השבת ואת טקסי השבת בעוד הישראלים החילוניים עומדים נבוכים.

עצם העיסוק המתמשך בזהות יהודית בארצות הברית הוביל לכך שנושא העמיות עולה שם במסגרות חינוכיות רבות. יהודים רבים מארה"ב מכירים את המושג ודנו בו הרבה ובכל מקרה, המושג יכול לעלות בקרב תנועות נוער וארגונים יהודיים רבים, גם אצל כאלו שלא מגדירים את עצמם כתכניות שעוסקות בעמיות יהודית. בישראל לעומת זאת, שיח העמיות היהודית מוגבל לתכניות שמתמקדות בכך. נמצא הרבה מאד תכניות בישראל שעוסקות בזהות יהודית וברובן הגורף לא יעסקו בכלל בעמיות יהודית ואף לא יכירו את המושג כלל. לדוגמא- "קול עמי" היא מכינה קדם צבאית מבית הסוכנות היהודית שעוסקת בעמיות יהודית. בכל המכינות הקדם צבאיות עוסקים בזהות יהודית אך רק ב"קול עמי" ו"חברותא" שהן שתי מכינות שמשלבות חניכים יהודים מחו"ל וחרטו על דגלן את שיח העמיות, נמצא תכנים שעוסקים בעמיות. זאת למרות שיש ארגון בשם "יחד" שפועל עם מועצת המכינות ומטרתו לשלב חניכי חו"ל בכמה שיותר

⁶⁰ רוזנר, עמ' 78

מכיוון. ישנן מכינות רבות שמשלבות חניכים יהודים מחו"ל בין תלמידיהן ובכל זאת לא נמצא שם אף אזכור לשיח העמיות היהודית. דוגמא נוספת היא הסוכנות היהודית לארץ ישראל שמובילה תכניות רבות שמחנכות בני נוער ובכל זאת רק ב"קול עמי" עוסקים בשיח העמיות היהודית. לא נמצא תכנית ישראלית של הסוכנות היהודית שאין בה חניכי חו"ל שתעסוק בעמיות יהודית ואפילו קצת. שיח העמיות בארץ מתחייב רק כאשר יש מפגש בין יהודים ישראלים ליהודים מחו"ל, כאילו לא ניתן ללמוד על עמיות יהודית ללא קשר למפגש עם יהדות התפוצות.

בדומה לכך, הבדל נוסף בין תכניות ישראליות לתכניות בארה"ב הוא הדגש על 'תיקון עולם'. אותו מונח שהפך לפופולרי מאד בעיקר בקהילה היהודית בארצות הברית משום שהוא נושא את דגל הבחירה ביהודים כעם נבחר. רעיון הנבחרות הוא רעיון שקשה ליהודים ליברלים להתמודד איתו כי הוא למעשה מעודד אפליה על בסיס גזע. במיוחד לאחר זוועות השואה נשאלו בחוגים דתיים שונים שאלות קשות באשר למושג הנבחרות וכמובן שהדבר גם מעלה סוגיות של 'נאמנות כפולה'⁶¹. עם זאת, כאשר הבנת הנבחרות של העם היהודי היא במשימתו להפוך את העולם למוסרי וטוב יותר בבחינת "עם כוחות גדולים באה אחריות גדולה"⁶² אזי שלרעיון זה גם היהודים הליברלים יכולים להתחבר. משימתו של העם היהודי לפעול למען עתיד עולמי טוב יותר באה לידי ביטוי בארה"ב בתכניות רבות שעוסקות ב'תיקון עולם' ע"י כך שהן מסייעות לאוכלוסיות מוחלשות במדינות עולם שלישי. גם תכנית "תן" של הסוכנות היהודית לארץ ישראל עוסקת ב'תיקון עולם' בכך שהיא שולחת נציגים ישראלים להודו, אתיופיה, מקסיקו ועוד. עם זאת, שיח שקשור ל'תיקון עולם' לא קיים כל כך בחברה הישראלית בה התפיסה של "עניי עירך קודמים"⁶³ שולטת ורוב התכניות שמעודדות מעורבות חברתית יעודדו עשייה בארץ. לכן, בתכניות שעוסקות בעמיות יהודית בארץ הדגש על 'תיקון עולם' יהיה מינורי, אם בכלל. ב"קול עמי" מילים אלו כלל לא מופיעות במסמכי ההפעלה או באתר האינטרנט. לעומת זאת, בתכניות עמיות יהודית בארה"ב 'תיקון עולם' יתפוס מקום של כבוד, כדוגמת תכנית "Diller teen fellows" בה 'תיקון עולם' הוא אחד מארבעת עמודי התווך של התכנית.

ישנם גם הבדלים בערכים שונים שמובילים את התכניות אך אלו אינם ייחודיים דווקא לתכניות שעוסקות בעמיות יהודית אלא ככלל משתקפות בהבדלים בין הקהילה היהודית בארצות הברית לקהילה היהודית בישראל. מרבית היהודים בארצות הברית מזהים את עצמם כיהודים ליברליים⁶⁴ והם מקדמים ערכים ליברליים. גם בישראל יש אחוז גדול של יהודים חילונים, מסורתיים או אפילו דתיים-לאומיים שמקדמים ערכים ליברליים, אך בנוגע לתפיסות של יהדות מסורתית הישראלים הרבה יותר שמרנים. כך נראה בחוסר המעורבות של רוב הציבור הישראלי בנוגע למתווה הכותל, בנוגע לשילוב נשים בכלל במהלך התפילות וביחס לקהילה הלה"טבית. תפיסות ליברליות ישראליות בנוגע לתחומים אלו נחשבות מפגרות בעיני היהודים האמריקאים ששם כבר הוציאו לפועל את הביטוי השיווני של תפיסות אלו, כדוג' מניינים מעורבים ללא הפרדה בין גברים ונשים באופן גורף במניינים לא אורתודוכסים ופתיחות הרבה יותר גדולה לחברי קהילה שמשתייכים לקהילה הלה"טבית. ביטויים אלו גם יבואו לידי ביטוי בתכניות

⁶¹ אייזן, עמ' 42-43

⁶² בן פארקר, קומיקס "ספיידרמן" של Marvel

⁶³ תלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף ע"א עמוד א'

⁶⁴ ע"פ סקר Pew לעיל הערה 34

אמריקאיות לעומת ישראליות, ב"קול עמי" יש הפרדה בתפילה בין גברים לנשים ולא תתקבל בסובלנות על ידי שאר החניכים חניכה שמתעטפת בטלית בעוד שבארה"ב דברים כאלו יהיו הרבה יותר נפוצים. דוגמא נוספת הוא היחס לציונות- יש הבדל מהותי בין תכנית לעמיות יהודית שמתקיימת בישראל לבין תכנית לעמיות יהודית שמתקיימת בארה"ב בהיבט הציוני. בשתי התכניות יקדמו ציונות וידברו על ציונות, אך בישראל הביטוי לכך יהיה הרבה יותר מוחשי- סיורים ברחבי הארץ, מפגשים עם דמויות שונות שמקדמות ציונות באופנים שונים, שימוש בשפה העברית, התנדבות בחקלאות, עיסוק בצבא וכו'. בארה"ב העיסוק בציונות יהיה מרומז יותר ומרוחק יותר- לרוב לא ישמעו אמירות שמעודדות עליה ותהיה הפרדה ברורה יותר בין "ארץ ישראל" ל"מדינת ישראל" שכן כמו שכבר צויין, ליהדות הליברלית קשה יותר להשאר תומכים בישראל שלא מקדמת תפיסות ליברליות כדוג' משבר מתווה הכותל.

לסיכום, נקודות הדמיון בין תכניות ישראליות לאמריקאיות הן רבות כמפורט לעיל, אך ישנם גם הבדלים רבים. הבדלים אלו יבואו לידי ביטוי בעיקר בערכים אותן התכניות מקדמות מעבר לשיח העמיות היהודית. ערכים כדוגמת תיקון עולם, פלורליזם, סובלנות וציונות. הבדל נוסף הוא עולם התוכן שאיתו מגיעים החניכים לתכנית- בארה"ב העיסוק בזהות יהודית נוכח יותר לאורך שנות ההתבגרות מאשר בארץ ולכן חניכים רבים כבר נתקלו בשיח על עמיות יהודית במסגרות קודמות, בישראל השיח הנ"ל מוגבל לתכניות שמקיימות מפגש בין יהודים ישראלים ליהודים מקהילות שונות ברחבי העולם.

ביקורת על שיח העמיות היהודית

שיח העמיות היהודית מאפשר למצוא מכנה משותף רחב בין יהודים ברחבי העולם ובכך לגשר על הפערים ביניהם. זו הסיבה שעמיות יהודית היא המושג החם בכל הגופים שעוסקים בחינוך לזהות יהודית גלובלית. ניתן גם לטעון שזו נקודת החולשה של המושג- היותו מכליל ומקבל מדי. בחלק זה אעביר ביקורת על שיח העמיות היהודית ודרכה נבחן את השיח דרך הסתכלות שונה מכפי שהוצגה עד כה. יש המבקרים את שיח העמיות בכך שהוא מודרני מדי ובכך פוגע במסורת של היהדות ומנגד יש הטוענים שגם שיח העמיות כבר מיושן בעידן פוסט-אתני. אפרט בקצרה על שתי העמדות.

שיח העמיות היהודית מאופיין בסובלנות רבה לדעות שונות ולתפיסות עולם שונות של יהודים ברחבי העולם, בכך נעוץ כוחו. אך שאלה גדולה היא מה מידת העומק של שיח שיכול להווצר על מצע כוללני כל כך והאם לכל הדעות ראוי שינתן אותו משקל או שישנם עקרונות בסיס שלא ניתן לחרוג מהם.

שיח העמיות היהודית מאפשר לכל אדם להתחבר לזהותו היהודית דרך מספר נכסים או שערים או רגליים (תלוי באיזה מודל נבחר) ובלבד שיזדהה עם העם היהודי ויחוש חלק ממנו. רבים יכולים לטעון שהתחושה הסובייקטיבית של אדם שהוא חלק מהעם היהודי איננה מספיקה כדי להכלל בעם היהודי. שאלות אלו עולות בעיקר באשר לסוגיות של גיור ושל נישואין. האם מספיק שאישה נוצריה שרוצה להתחתן עם יהודי תגייד שהיא מזדהה עם העם היהודי ולכן היא חלק מהעמיות היהודית בדיוק כמו כל יהודי אחר? רבים יטענו שדרך שיח העמיות נוצר זילות בערך

ההשתייכות לעם היהודי ושלמעשה פיתוח שיח של עמיות יהודית לא מחבר את העם אלא מחריב אותו. טענה זו תוצג בעיקר על ידי יהודים שמרנים יותר, לרוב כאלו שמגיעים מהזרם האורתודוכסי אך לא רק. ניתן להתעלם כמובן מאותם שמרנים ולטעון שהאורתודוכסים דוגלים בתפיסת עולם מיושנת שכבר אינה רלבנטית לרוב העם היהודי, אך בכך אנחנו למעשה מייצרים שיח שמתיימר להיות גשר בין חלקי העם היהודי ומשאירים חלק גדול מהעם היהודי בחוץ. כבר היום רואים בארה"ב שינוי במאזן הכוחות, הזרם האורתודוכסי הולך וגדל בשל סיבות דמוגרפיות שונות והוא מבסס את עצמו כשותף של החברות האמריקאיות השמרניות יותר, כלומר נוצרות שותפויות עם נוצרים אוונגליסטיים וקתולים. הזדהותו המוסרית ערכית קרובה יותר לשלהם במקרים רבים מאשר ליהדות הליברלית⁶⁵. היותו של שיח העמיות היהודית מאד מכליל, מקבל ופלורליסטי לא מקרבת בין הזרמים השונים ביהדות אלא עלולה ליצור בדיוק ההיפך ולהרחיב את הקרע. אם נבחן זאת לדוגמה דרך מודל ששת הנכסים ניתן לראות שיכול להיות שליהודי ישראלי יהיו יותר נכסים משותפים עם דרוזי אזרח ישראל מאשר עם יהודי בארה"ב (כדוג' השפה העברית וקשר עם ארץ ישראל). קשה לומר בוודאות שאותו יהודי ישראלי יזדהה יותר עם יהודי מארה"ב מאשר עם דרוזי שחבר איתו יחד באותה מחלקה צבאית לוחמת. היותו של שיח העמיות כל כך רחב ומכליל עלולה להוציא את העוקץ מתחושת המחוייבות והאחריות. כאשר המטריה כל כך גדולה הפרט לא ירגיש את אותה תחושת שותפות גורל ואחריות משותפת לכל מי שנמצא מתחתיה, המכנה הרחב מצליח להכליל הרבה מאד אנשים שמזהים את עצמם כיהודים אך הוא לא מצליח לייצר אינטימיות כמו שקיימת בקבוצות מוגדרות יותר וסגורות יותר, לטוב ולרע.

אם כן, סוג אחד של ביקורת נגד שיח העמיות היהודית הוא היותו מתקדם ונאור מדי, מקבל מדי ושולל תפיסות שמרניות יותר שהציגו תשובות קפדניות באשר לשאלה 'מיהו יהודי'. הסוג השני של הביקורת מגיע דווקא מחוקרים שטוענים ששיח העמיות הוא מיושן מדי, הוא מתייחס לחברה במונחים של 'לאומיות' שכבר הולכת ונעלמת מן העולם בכלל ומארה"ב בפרט. ישנם גופים רבים שמנסים להחיות את המוסדות היהודים הקיימים כדוגמת בתי כנסת ומתנ"סים (JCC) וליצור סביבם את הקהילה היהודית. חסידי העמיות היהודית יגידו שדרך חיזוק הזהות היהודית האינדיבידואלית והמחוייבות לקולקטיב היהודי הם יצליחו להחזיר את הצעירים למוסדות היהודיים ולקיים חיי קהילה יהודים משגשגים⁶⁶. יש שיטענו נגדם שהם נלחמים בתחנות רוח, הזר הצעיר כבר לא רואה את עצמו במושגים קמאיים של קהילות סגורות והוא מתייחס לעצמו במונחים יותר אינדיבידואליסטיים מחד ואוניברסליים מאידך. הקהילה היהודית הנמצאת באמצע בין הפרט לעולם הרחב פשוט אינה רלבנטית יותר.

נועם פיאנקו ושאל מגיד כתבו רבות על חוסר הרלבנטיות של שיח העמיות היהודית כיום. פיאנקו מסביר בספרו *Jewish Peoplehood: An American Innovation* שהמושג "עמיות יהודית" נוצר לאור משברים שפקדו את העם היהודי ברחבי העולם והכריחו את יהודי ארה"ב להגיב אליהם על ידי שינוי תפיסה. לאחר השואה ועם התגברות התנועה הציונית יהודי ארה"ב היו צריכים להחליט איך להביע את תמיכתם בציונות מבלי להתפס כבעלי נאמנות כפולה. מושג העמיות היהודית הגיע

⁶⁵ המכון למדיניות העם היהודי, עמ' 118

⁶⁶ שם, עמ' 122

כגלגל הצלה שאיפשר להם להשאר יהודים אמריקאים ולפעול למען מדינה יהודית⁶⁷. חשיבות מושג העמיות נשארה גם לאורך תמיכתם של יהודי ארה"ב בישראל במלחמותיה וגם במהלך המאבק לשחרור אסירי ציון מרוסיה הנעולה. למעשה, שיח העמיות מאפשר ליהודים להתייחס לעצמם באותה טרמינולוגיה גזעית שכבר נעלמה מהעולם בגלל שהם המירו אותה בשיח זהותי שהוא עדיין מקובל. תפיסת השתייכות לגזע כלשהו על פי שושלת דם היא תפיסה גזענית בארה"ב ושיח העמיות עוקף בעיה זו ע"י כך שהוא משתמש במושגים של השתייכות זהותית ולא גזעית⁶⁸. מגיד⁶⁹ מסכים עם פינקו באשר לסיבות המיושנות של שיח העמיות וטוען כי מדובר במיתוס שכבר אבד עליו הקלח בדומה למיתוס של 'העם הנבחר' ומיתוסים נוספים שהעם היהודי בארה"ב כבר הספיק להתנער מהם. השיח על זהות יהודית כיום מתנהל בצורה מיושנת ולא רלבנטית. העמיות היהודית החליפה את הדת היהודית- יהודים אמריקאים כבר לא מזהים את עצמם דרך הדת היהודית אלא דרך הזדהות עם העם היהודי, אבל השיח הוא אותו סוג שיח. הנסיון להגיד שיהדות מוגדרת על ידי סממנים חיצוניים של קהילות מסויימות ומותאמת רק ליהודים לא מתכתב עם השיח הפוסט-אתני החדש שנוצר בארה"ב בתקופה זו⁷⁰. היהודים בארה"ב כיום נטמעו כל כך בחברה האמריקאית דרך נישואין עם בני זוג לא יהודים ודרך השתלבות בכל רבדי החברה שכבר בלתי אפשרי לחזור להגדרה היהודית האתנית הקודמת⁷¹. המציאות היום בארה"ב היא מציאות פוסט- אתנית אך החברה היהודית ה'מסורתית' בארה"ב לא מוכנה להתמודד עם זה ולכן הדור המבוגר יותר מקיים תכניות לעמיות יהודית בתקווה לחזור למצב הקודם. למעשה, הפתרונות המוצעים לבעיית הזהות היהודית הם אותם פתרונות שהוצעו כנגד המודרנה רק בשינוי המונחים, זו פרדיגמה ישנה שמנסה לכפות את עצמה על מציאות חדשה⁷². צריך להבין שהקולקטיב היהודי השתנה, המציאות השתנה והשיח השולט כיום הוא שיח פוסט אתני. כל עוד לא ישכילו להבין שיש להתייחס לבני זוג לא יהודים ולילדים שנולדו כתוצאה מאותם נישואים מעורבים הפתרונות יהיו לא רלבנטיים. הדור המבוגר ממשיך לקיים שיח של עמיות יהודית מתוך נוסטלגיה לקהילה היהודית שהייתה במקום להבין שאותו מיתוס כבר מת ובמקומו צומח מיתוס חדש, פוסט- אתני.

סיכום

ברצוני לסכם עם התייחסות לביקורת מתוך מחשבה על עתיד העם היהודי. אני חושב ששיח העמיות היהודית עודנו רלבנטי ונוגע לחייהם של יהודים רבים, צעירים ומבוגרים שרוצים לחדד עבורם את הקשר שלהם עם העם היהודי. שיח העמיות מאפשר לכל אחד למקד את מה שמחבר אותו לזהותו היהודית ולהעמיק בחיבור זה. כאשר הזהות האישית מוגדרת יותר, יחד עם הבנה שיש יהודים אחרים שזהותם נשענת על מרכיבים אחרים, נוצרת הזדמנות לשיח עמוק ומפרה מתוך מקום של כבוד הדדי ושותפות, בשונה משיח לעומתי בו כל צד מנסה להכריע את הדיון עם טיעון מנצח. אני חושב שמגיד צודק באומרו ששיח העמיות מיושן והעולם מתקדם לכיוון פוסט-

Pianko, p. 5⁶⁷

שם, עמ' 66⁶⁸

Magid, Letting go of Jewish "peoplehood"⁶⁹

Magid, *American Post-Judaism: Identity and Renewal in a Post-Ethnic Society*, p.34⁷⁰

שם, עמ' 18⁷¹

שם, עמ' 20⁷²

אתני ויש לכך ביטויים רבים במציאות ימינו, אך אני חושב שבד בבד אנשים מחפשים משמעות דרך השתייכות למשהו גדול מהם. שיח העמיות יכול להשתלב גם בעולם פוסט אתני בו אנשים מרגישים מחוברים גם לעתיד אוניברסלי וגם לעבר קהילתי. שיח העמיות יכול לעזור ליהודים רבים למצוא משמעות במסורת שלהם ומטרה משותפת. זה מתחבר לאמירתו של אינפילד בספרו שהעם היהודי הוא כמו משפחה⁷³ ועליו לפעול לתיקון עולם. כלומר, השענות על מוסד מסורתי יציב כמוסד המשפחה והתקדמות קדימה למטרה אוניברסלית כתיקון עולם.

האתגר הגדול ביותר בעיניי בשיח העמיות כיום הוא לייצר גשר בין היהדות הליברלית ליהדות המסורתית-שמרנית. אם נצליח לייצר שיח בין הציונות הדתית למגזר החילוני בישראל דרך עמיות יהודית נוכל להתקדם לתובנות משותפות שיובילו מהלכים אסטרטגיים משמעותיים בנוגע לעם היהודי. בראייה רחבה יותר, אם נצליח לחבר בין הזרם האורתודוכסי לזרמים הליברליים והיהדות החילונית מבלי קריאה לצדדים השונים לוותר על אמונתם נוכל לשמור על העם היהודי מאוחד. אין כאן אמונה אוטופית לביטול חילוקי הדעות אלא יש כאן קריאת כיוון לשינוי השיח והתמקדות בגורמים המאחדים ולא בגורמי הפילוג. חילוקי דעות היו ויהיו אך כל עוד תהיה תחושת אחריות משותפת זה לזה ואמפתיה העם היהודי ימשיך להתקיים. ברגע שהמושג "כל ישראל ערביין זה בזה"⁷⁴ מתייחס רק לישראל שדומה לי בדעותיו ובעמדותיו הוא מאבד את משמעותו. שיח העמיות חייב לקחת צעד קדימה ולהיות נוכח יותר בשיח בין ישראל לתפוצות ובין הזרמים השונים, ברגע שכל זרם מתעסק בעמיות יהודית רק בתוך עצמו אין לשיח זה משמעות כלל. כוחו של שיח העמיות היהודית הוא בקריאה לאחדות ולא אחידות⁷⁵, כפי שמנסח זאת אינפילד. הדור הצעיר נושא על כתפיו עול ענק וככל שהם ירחיבו את הפערים וההבדלים בתוך העם היהודי כך הסיכוי שהעם יקרע ויתפצל גדול יותר. התקשורת דואגת להדגיש את הרע והמפלג, חובה על מחנכי הדור הצעיר להדגיש את הטוב והמאחד.

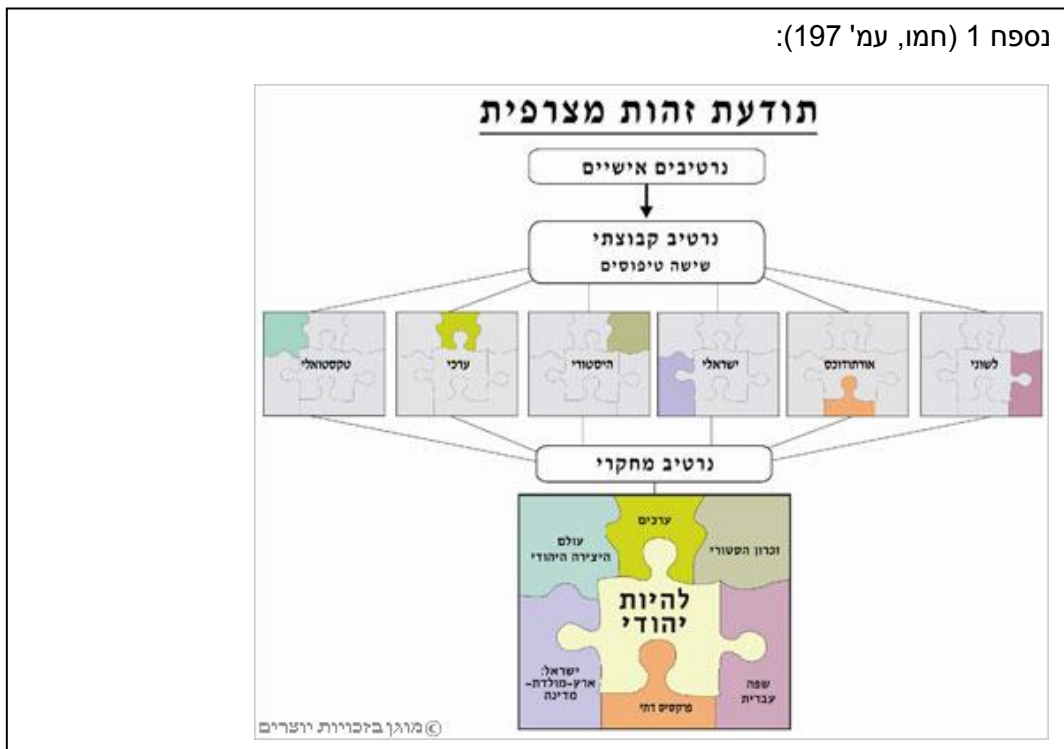
---

⁷³ Infeld, p. 25

⁷⁴ תלמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף כ"ז, עמוד ב'

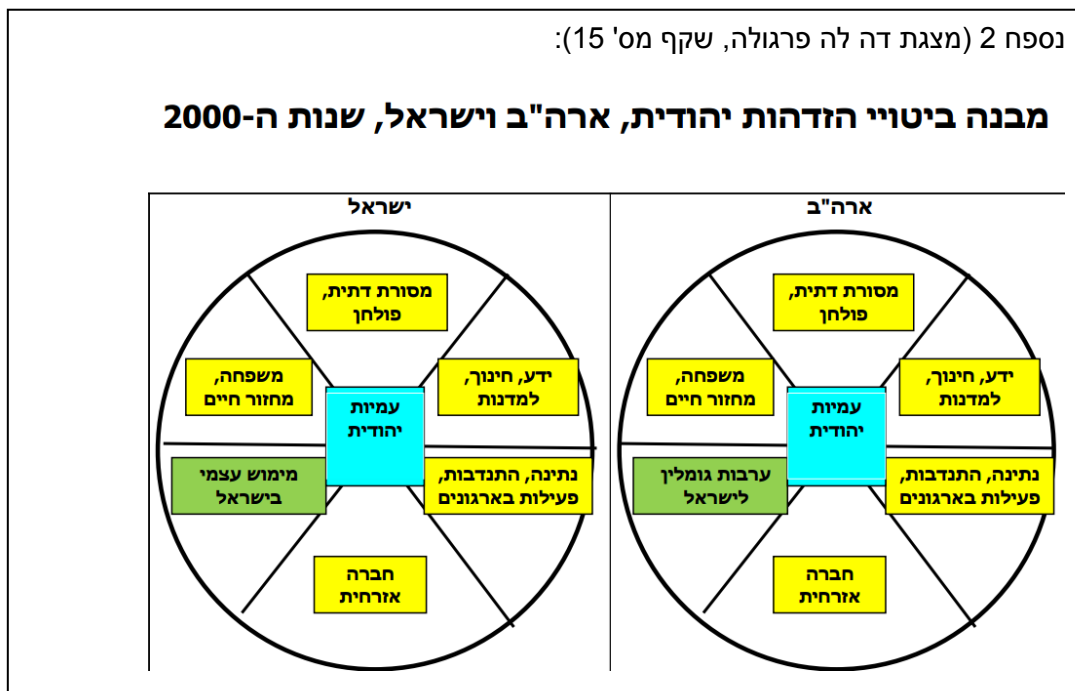
⁷⁵ Infeld, p.128

נספח 1 (חמו, עמ' 197):

נספח 2 (מצגת דה לה פרגולה, שקף מס' 15):

מבנה ביטויי הזדהות יהודית, ארה"ב וישראל, שנות ה-2000

- Infeld, A. (2017). *A passion for a people- lessons from the life of a Jewish educator*.
Jerusalem: Melitz.
- Kaplan, M. M. (1957). *Judaism as a civilization*. New York: The Reconstructionst press.
- Magid, S. (2013). *American Post-Judaism: Identity and Renewal in a Post-Ethnic Society*.
Bloomington: Indiana University press.
- Magid, S. (2016, June 09). Letting go of Jewish "peoplehood". *Sh'ma now*, pp.
<https://forward.com/shma-now/shevirah/341783/letting-go-of-jewish-peoplehood/>.
- Pianko, N. (2015). *Jewish Peoplehood: An American Innovation*. New Brunswick: Rutgers
University press.
- אייזן, א' מ'. (2010). *העם הנבחר באמריקה- מחקר באידיאולוגיה דתית- יהודית*. תל אביב:
אוניברסיטת תל אביב, הוצאה לאור ע"ש חיים רובין.
- בוגנים, א'. (2007). *עמיות יהודית בעידן של גלובליזציה*. ירושלים: הסוכנות היהודית לארץ ישראל,
פז הדפסות.
- דושניק, ל', & וייסמן, מ'. (2017). *הערכה של המכינה "קול עמי" בשנת תשע"ז*. ירושלים: קרן אביחי.
דרור, י'. (ינואר 2016). *מבט יהודי- ישראלי על בטחון ומדינאות: הרהורים בעקבות מסמך הרמטכ"ל
"אסטרטגיית צה"ל"*. ירושלים: המכון למדיניות העם היהודי.
- הכהן וולף, ח', & הורנצ'יק, ג'. (2010) *כסלו תשע"א נובמבר*). התפיסה של יהודים ישראלים את
הישותיות של "יהודים" ו"ישראלים". *מגמות*, 277-300.
- הכהן וולף, ח', & הורנצ'יק, ג'. (2014). *תפישות של עמיות יהודית במרחב הזהותי*. ב- א' מעוז, & א'
הכהן, *זהות יהודית* (עמ' 153-172). תל אביב: אוניברסיטת תל אביב.
- המכון למדיניות העם היהודי. (2017). *מצב העם היהודי- הערכה שנתית 2017 תשע"ז*. ירושלים:
המכון למדיניות העם היהודי מבית הסוכנות היהודית לארץ ישראל.
- חמו, נ'. (2008). *תודעה וציפיות חינוכיות של הורים בנושא: זהות יהודית חילונית*. חיבור לשם קבלת
התואר דוקטור לפילוסופיה. תל אביב: עבודה בהנחיית פרופ' נעמה צבר בן יהושע,
אוניברסיטת תל אביב.

חמו, נ'. (תשע"א). משיח זהויות לעמיות יהודית. ב- נ' צבר- בן יהושע, ג' שמעוני, & נ' חמו, עמיות יהודית: מתווה עיוני ומעשי להוראה ולמידה (עמ' 190-199). תל אביב: בית התפוצות ואוניברסיטת תל אביב.

כהן רביב, ל', & וייסברג, א'. (אוקטובר 2015). הקדמה. דפי עמיות: פיתוח מנהיגות צעירה באוריינטצית עמיות, עמ' 6-7.

לוי, א'. (אוקטובר 2015). שיחות יהודיות 2.0 עם בני הנוער שלנו. דפי עמיות: פיתוח מנהיגות צעירה באוריינטצית עמיות, עמ' 15-17.

מאיר, ד'. (אוקטובר 2015). אזרחות ועמיות בחייהם של בני נוער יהודים. דפי עמיות: פיתוח מנהיגות צעירה באוריינטצית עמיות, עמ' 18-20.

מיטלברג, ד', & בל-קליגלר, ר'. (תשע"ז). עמיות יהודית הלכה למעשה: 25 שנות פרויקט אורן במכללה האקדמית לחינוך אורנים. ב- י' דרור, קיבוץ ויהדות (עמ' 386-409). ירושלים: מוסד ביאליק ויד טבנקין.

מיטלברג, ד', & לרון, ד'. (תשע"ד כסלו). "יהודי התפוצות הם אחינו": סוגיות של זהות ועמיות יהודית בקרב צעירים ישראלים. עיונים בחינוך, 76-98.

קפלן, מ' מ'. (2011). יהדות דינמית- מבחר מכתביו של מרדכי מ. קפלן. תל אביב: למשכל- הוצאה לאור מיסודן של ידיעות אחרונות וספרי חמד.

רוזנר, ש'. (2011). שטעטל בייגל בייסבול. ירושלים: כתר ספרים.

רוכמן, מ', & קפלן, ע'. (אוקטובר 2015). שבת במונטריאול: מסע עמיות בתכנית דילר. דפי עמיות: פיתוח מנהיגות צעירה באוריינטצית עמיות, עמ' 30-31.

תיבון לגזיאל, ד', פריימן, י', & גרייבין, ג'. (2012). בשערי עמיות יהודית. תל אביב: בית התפוצות- מוזיאון העם היהודי.

אתר "המרכז לחינוך לעמיות יהודית": <http://jpeoplehood.org/he>

אתר "עמיתי דילר": <http://dillerteenfellows.org>

מסמך הפעלה קול עמי תשע"ח- אוגדן פנימי שהוציא צוות "קול עמי" עם מידע לצוות ההדרכה

מצגת של ד"ר חגית הכהן וולף שהועברה למנהלים ב"סוכנות היהודית" בירושלים ב-03.03.15

מצגת של פרופ' סרגיו דה לה פרגולה שהועברה למנהלים ב"סוכנות היהודית" בירושלים ב-02.03.15